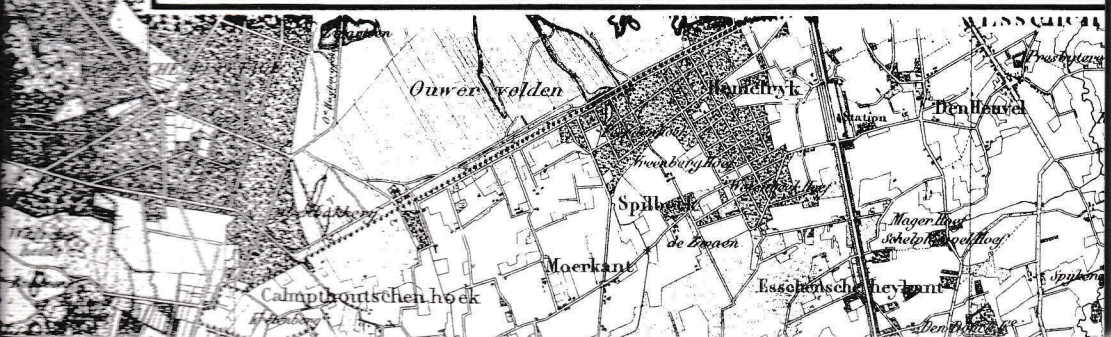

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
wouw

3 - '92

Beter een mager vergelijk dan een vet proces

Zoals U weet, is 1992 het jaar, waarin de grenzen binnen Europa open zouden gaan. Hoewel er nog veel moeilijkheden overwonnen moeten worden, zullen volgens plan in 1993 de eerste gevolgen van dit streven merkbaar worden. De ligging van grenzen is een kwestie die heel vaak tot conflicten heeft geleid. Dat is vandaag de dag nog zo, en uiteraard kwam het ook dikwijls in het verleden voor. In het onderstaande verhaal gaat het om de grens tussen de Wouwse en de Huijbergse Plantage. Er zijn over dit grensconflict al eerder publicaties verschenen, onder meer in het boek "Geschiedenis van het oude Wilhelmiënklooster en van het Bisschoppelijk Instituut Ste. Marie te Huijbergen". (1). Dit boek uit 1906 is echter al jarenlang slechts antiquarisch verkrijgbaar en ook niet op ruime schaal verspreid. Ook C. Hoeckx haalt in zijn boek "Huijbergen, gespleten heerlijkheid" de kwestie aan, maar belicht daarbij vooral de Huijbergse kant (2). Er zijn dus goede redenen om de kwestie hier aan de vergetelheid te ontrukken.

In het jaar 1669 wilde de gemeente Wouw aanspraak maken op een deel van de Huijbergse Plantage, destijds de Wildert genaamd (3). De prelaat van Tongerlo had op 16 mei 1668 aan de bewoners van het markiezaat verboden op zijn grondgebied heiplaggen en turf te steken. Waarschijnlijk vonden de burgemeester en schepenen van Wouw hierin aanleiding om als tegenzet moeilijkheden met het Huijbergse Wilhelmiënklooster te gaan maken. Die moeilijkheden leidden tot een kostbaar en langdurig proces tussen de Wouwse vroede vaders aan de ene kant en de prior Siardus Bogaerts en zijn medebroeders aan de andere kant. Beiden beweerden recht te hebben op de plantage, beide partijen stelden een advocaat en een

procureur aan, lieten vele getuigenverklaringen opstellen, waaronder één van een man die maar liefst 103 jaar oud was! Zodoende voorzagen zij samen met nog hele stapels andere acten, stukken ende munimenten hun rechtsgeleerden van heel wat materiaal om de *Edelen Rade ende Leenhove van Brabant* te 's Gravenhage van hun gelijk te overtuigen.

VERKOOP

De eerste pesterij kwam vanuit Wouw, die de Huijbergse bevolking verbood om van de wildert in de plantage gebruik te maken. Dat was nog niets vergeleken met wat daarop volgde:

Joost Abrahams en Pieter Jans Potter, collecteurs van pontschooten over Wouwe, heeft het gelust, de voornoemde Landerijen over de pretense pontschooten de annis 1669 en 1670 seer nulliter uyt crachte van het generaele executoriael van der Raede van State te executeren in allen schijn off die noch onbetaelt, en onder Wouw gelegen waeren. (4).

En de collecteurs gingen nog een stap verder en verkochten zelfs de landerijen, waarvan de eigenaars de belastingen aan Huijbergen betaald hadden en daardoor natuurlijk niet geneigd waren die ook nog eens aan Wouw te betalen. Daarop namen de Wilhelmiëten het initiatief om een request op te stellen, gericht aan de Raad van Brabant. In dit request gaven zij hun rechten op deze landerijen aan en knoopten hiermee in feite een rechts-geding tegen Wouw aan.

De kloosterlingen van Huijbergen hadden sterke troeven in handen. Allereerst hadden zij een akte uit 1541 van *Jacqueline de Croy, marquise van berghen, gravinne van Walhaim, etc. van Sgraven Weesele etc.* De tekst van deze akte, die zich nog steeds in het archief van het Wilhelmiëtenmuseum bevindt, is in extenso gepubliceerd in het boek van Hoeckx (5). Jacqueline van Croy was de echtge-

De eerste pagina van de getuigeverklaring van Lahaert Geertssen, een 103-jarige man uit Essen. (Arch. Wilhelmietermuseum Huijbergen)

note van Antonius van Glymes, de eerste Heer van Bergen op Zoom die gerechtigd was, de titel markies te voeren. Jaqueline tooit zich dus terecht met de titel markiezin. Karel V had in 1533 Stad en Land van Bergen op Zoom tot Markgraafschap verheven en vanaf die tijd wordt Bergen op Zoom als Markiezaat aangeduid (6).

Ten tweede kwamen de kloosterlingen op de propfen met een oorkonde *geteekend in ons hof van Bergen op den Zoom den 10 junij 1662* en uitgegeven door *Elisabeth princesse su Zolre, markiezin van Bergen op Zoom*. Beide akten toonden aan, dat Huijbergen inderdaad de rechten op de betwiste landerijen had. Zo blijkt ondermeer dat de markiezin het vruchtgebruik van deze landerijen had afgestaan aan *den Prior ende convente des goetshuyse van onser live vrouwen*, totdat ze de van het convent geleende gelden had terugbetaald.

GETUIGEN

Behalve deze twee stukken werd nog een aantal getuigen opgeroepen om verklaringen af te leggen ten gunste van de paters. Een van die getuigen was Lenaert Geertssen, wonende te Essen en out omtrent hondert ende drie jaeren. Deze zeer oude man legde op 2 december 1682 in zijn eigen huis voor *Thomas van de Langereijt ende Anthonius Sijmons schepenen van Esschen en Calmpthout onder den Quartiere van Antwerpen, lande van Rhijen* de volgende verklaring af (7):

Lenaert Geertssen, destijds wonend in Esschen, had van *zijn* ouderdom van omtrent twintigh jaeren gewoont binnen Huijbergen voorschreven den tijt van seven oft acht jaeren ende alsdoen gehoort ende verstaen, dat *sekere bosschen ende heyvelden genaempt de plantagie, liggende over den paele genaemt den hertsput ende alsoo streckende naer Herel ende Wou*, voor dathe van dien in *proprietelijt* is gehouden geweest bij den Mercquise van Berghen op den Zoom, ende daernaer is gebruijckt ende behouden bij de voorschreven Heeren Conventuaelen van

Huybergen voorschreven, sonder oijt gehoort oft geweten te hebben vande groote der voorschreven plantagie nochte oock, dat die van Wou op de voorseijde plantagie eenigh recht van lasten oft juris-dictie hebben geprentendeert, dan niet beter wetende oft de voorgemelde plantagie van bosschen ende heydevelden als voorschreven is, was sorterende onder den dorpe van Huybergen, ende dienvolgende die altijd heeft hooren noemen de Huybergse plantagie, - sonder dat die eenichsints was dependerende on-der het voornoemt dorp van Wou, voordr heeft verklaert niet te weten, dat t'sedert de leste verwoestinghe aan de voorseijde plantagie eenighe merckelijcke veranderinghe is geschiet oft is gedaen, als alleen van eenige stucken van erven, die hij attestant heeft gesien, dat geplocht waeren ende bewassen waeren met eenige spurrie ten tijde hij attestant tot Huyberghen voorschreven heeft gewoont welcke spurrie bij Jan ende Peter Gabriels ingeseeten tot Huyberghen ter dier tijt is aftgedaen ende ingehaelt geweest, dat hij voor redenen van welwetent-heijt allegeert. (Dit is nog maar één zin!)

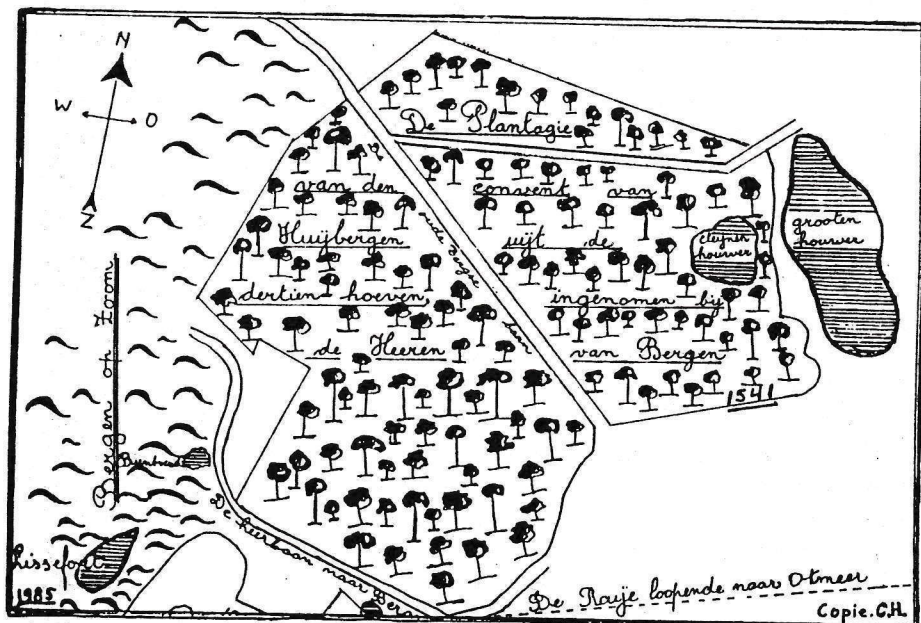
Deze verklaring, welke dus nogal in het nadeel viel van Wouw werd door W. van Meirhem, secretaris van Essen en Kalmthout, ondertekend en van het gemeijne schependoms zegele voorzien (8). Daarnaast werd er nog een verklaring afgelegd door Gabriel Peeters, een oud-secretaris van Huijbergen, voor notaris Adriaan vander Creke, openbaar notaris te Bergen op Zoom. Hij deed dat op 10 november 1670 met als getuigen twee inwoners van Huijbergen. Ook deze verklaring viel gunstig uit voor Huijbergen. (9). Natuurlijk liet Wouw het hierbij niet zitten en kwamen er van hun kant ook bewijsstukken en verklaringen. Heel curieus is de verklaring van Cornelis Dingemans, oud-stadhouder van Huijbergen. (10). Die man hield namelijk staande, dat de plantage wel degelijk voor een gedeelte onder de jurisdictie van Wouw behoorde. Verder verklaarde hij, dat de Markies van Bergen de plantage omtrent 1640 geheel had laten omwallen en omheinen, ploeghen ende beteulen en met eikels had laten

4
bezaaien en beplanten, omdat ze daarvoor helemaal woest had gelegen. Tenslotte verklaarde hij, dat enige jaren na de ontginning de plantage in gebruik was gekomen van het Huijbergse klooster voor een tijdsbestek van 40 jaren. Een andere verklaring kwam van Hans Cornelissen, vorster en meier van Wouw en Geert Adriaenssen Doggen, een inwoner van Wouw. Hun verhaal bevat onder andere de bewering dat *die van Huyberghen in voorleden teijden hunne beesten ende schaepen niet mochten waghten ofte stouwen opten heijde van Wou*. Wel mochten zij komen tot het *wijtbercken boomken ende den verbranden staek* (11).

VOOR HET HOF

Er was inmiddels voldoende materiaal voorhanden om de zaak voor het hof van Brabant te brengen. Namens het klooster van Huijbergen trad Pieter Roscam als procureur op. Wouw had, behalve een procureur Libertis Loeff, bovendien een advocaat in de persoon van Mr. Pieter Emouts. Tijdens het proces werden inventarissen, die vele bladzijden groot waren, aangelegd. De pleidooien omvatten meer dan 120 punten en waren dus ook bijzonder omvangrijk (12). Het zal U dan ook niet verwonderen, dat de hele kwestie nogal wat tijd in beslag nam. De Raad van Brabant nam alles grondig door, maar zette de raadsheren stevig onder tijdsdruk door te eisen, dat *beijde partijen te repliceren in reconventie en te dupliceren in conventie binnen 14 dagen naer insinuatie*. Toch slaagden de partijen er in om in die korte tijd het *antwoord in reconventie en Replicq in conventie* gereed te krijgen. De stukken waren minstens zo uitgebreid als de voorafgaande pleidooien (13).

Intussen is er al bijna 15 jaar verstreken en het kan niet anders of zowel het klooster als Wouw begonnen zich eens op het hoofd te krabben, want de kosten waren enorm aan het oplopen. Misschien dat dit besef de afloop van de zaak heeft bespoedigd. Men was beducht dat *daer over verdere costen ende meerders verweijderinghe souden comen t' ontstaen*. In ieder geval kwam het ineens redelijk snel tot een vergelijk. (14).

Kaartje van de Plantage waarop de in 1687 vastgestelde grens al staat aangegeven (copie van C.P.J. Hoeckx; uit 'Huijbergen Gespleten Heerlijkheid')

SLOT

Op 12 oktober 1685 stuurt de procureur van Huijbergen, Roscam, alle stukken betreffende het proces van Den Haag naar Huijbergen terug. Dit betekent het slot van het proces (15). Wat is het uiteindelijke resultaat geworden? In de uiteindelijke overeenkomst stond dat de voornoemde plantagie sal resorteren ende blijven onder de jurisdictie van Huybergen streckende van de Herbane van Calmpthout naar Bergen noortwaerts op, tot de Heirbane loopende bij naer Midden de voorsz. gansche plantagie naar Bergen voorn(oem)pt neevens de steene fonteyn: Ende dat het overige gedeelte van de voors. plantagie, gelegen over de voors. berghse herbane noortwaerts aen naer den grooten houwre sal wesen ende int toecomende blijven Resorteren, onder de ju-risdictie van Wouw voornoempt. De in deze overeenkomst aangewezen grens, - zuidelijk van de Heirbaan van Bergen op Zoom naar Kalmthout is Huijbergs, noordelijk ervan is Wouws - vormt heden ten dage nog steeds de scheidslijn. De weg heet nu de Moerkantse Baan (16). In de slotovereenkomst was ook nog de bepaling opgenomen dat uit het Wouws gedeelte van de plantage de regeerders van Wouw in het vervolg de *Respective pontschoo-ten cunnen trecken, ter somme van seven gulden thien stuyvers, jaerlyckx*. Waarmee duidelijk wordt, dat beide partijen van dit alles niet beter geworden zijn...

Wouw, 27 augustus 1992

FRANK SCHIJVEN

De schrijver is veel dank verschuldigd aan dhr. C. Hoeckx voor diens waardevolle adviezen en toestemming om te mogen citeren uit diens boek. Tevens dankt hij br. A. Franken voor diens hulp bij de bestudering van de archiefstukken van het Wilhelmiëtenmuseum te Huijbergen.

NOTEN:

A.W.H. = Archief van het Wilhelmiëtenmuseum te Huijbergen

1. Geschiedenis van het oude Wilhelmiënklooster en van het Bisschoppelijk Instituut Ste. Marie te Huijbergen. Anonieme schrijver ("eenige oud-leerlingen"). Uitgegeven in 1906 door de broeders van Huijbergen.
2. Huijbergen, gespleten heerlijkheid. Geschiedenis van de Huijbergse grenzen van 1335 tot 1987. C.P.J. Hoeckx. Uitgegeven door de Heemkundekring Huijbergen.
3. In Taxandria, jaargang 3, pp. 92-102 is een artikel, geschreven door W.J.F. Juten, aan deze kwestie gewijd. Het deel in het boek onder noot 1 genoemd, is ondermeer op dit artikel gebaseerd. De Wouwse Plantage is thans eigendom van een vennootschap van de familie Janssens-de Limpens. In het begin van deze eeuw behoorde de Huijbergse Plantage aan de familie Wagtho uit Tholen.
4. A.W.H. bundel J, stuk 16
5. Deze akte is als bijlage bij dit artikel opgenomen.
6. Markies Antonius van Glymes overleed in Bergen op Zoom op 27 juni 1541; Jacqueline van Croy omstreeks 1550. Antonius werd door Jan van Glymes IV als markies opgevolgd.
7. A.W.H. bundel J, stuk 29
8. Officieel noemde men dit "van het spatium voorzien". Zie ook Taxandria t.a.p.
9. A.W.H. bundel J, stuk 14
10. A.W.H. bundel J, stuk 28
11. A.W.H. bundel J, stuk 19
12. Deze stukken zijn verspreid in A.W.H. bundel J, nrs. 18-21 13. A.W.H. bundel J, stukken 31, 32 en 33.
14. A.W.H. bundel J, stuk 35
15. De eerste stukken dateren van 1670, zodat de kwestie dus 15 jaar lang in beslag heeft genomen.
16. Zie C.P.J. Hoeckx, t.a.p. blz. 59.

< Van de Plantagie.

Jacquelijne de Croy, Marcquise van Bergen, Gravinne van Walham, Vrouwe van 'sGravewesele etc. Doen condt eenen ijegelijcken dat wij in betaelinghe ende satisfactie van seecker quantiteit van Willaerde, heijen ende woestijnen groot hondert sesentachtentich gemet, gelegen ende gestaen tot Huijberghen de welcke de Prior ende Convent des Godtshuijs van onser liever Vrouw aldaer in onsen heere ende man saliger memorien opgedraegen hebben bij consent van heuren Oversten, om die bij ons, ende onse naecommelinghe te ghebruijcken ten eeuwigen dagen gelijk die brieven daer op bij henlieden verleent ende besegelt tot onser verseeckertheijt breeder inhouden ende verclaeren. Bekennen midts desen dat wij den selven Goidtshuijse ende Convente van Huijberghen voorschreven voir ons onse hoiren ende naecommelinghen marckgraven ende marcgravinne van Bergen geconstitueert, geassigneert ende gehypotirqueert hebben, op ons voorschreven markgraefschap van Bergen met sijne toebehoorten een eeuwelijcke ende erffelijcke renthe van dertich Carolusgulden t'sjaers, den Carolusgulden tot twintich stuivers gerekent, om daer aff alle jaer betaelt te sijn bij handen van onsen Rendtmeester van Bergen present ofte toecommende met sulcken gelde als jaerlijcx in dese landen cours ende ganck hebben sal. Van welcke renthe d'eerste jaer ende termijn van betaelinghe verschenen is den eersten dach van Octobris eeuwelijck ende erffelijck gheducerende. Behoudelijck dat wij ofte onse hoiren ende naecommelinghen voorschreven dese voirschreven renthe van dertich Carolusgulden erffelijck sullen mogen lossen alijt tot onser goeder moeten ende tot eenen male mits gevende voor elcken penninck twintich penninghen ende betaelende de verschenen renthe nae advenant van den tijde met sulcken gelde als nu ter tijt gevalueert is te weetene den gouden reael tot thien schellingen Vlaems, den halven van dien tot vijff schellingen Vlaems, den gouwen Keurvorstersgulden voor achtentwintich stuivers, den Philipsgulden voor vijffentwintich stuivers, ende ander gout nae adve-

41
nant, den silveren Vlies voor sesse grooten Vlaems, den dob-
belen stuijver voor vier grooten Vlaems ende andere silvere
nae advenant. Ontbieden hier omme ende bevelen onse voorschre-
ven Rentmeester van Berghen present oft toecomende dat hij
den voorschreven Goldtshuijse ende Convent van Huijbergen al-
le jaeren ten voorschreven termijne betaele de voorschreven
renthe van dertich Carolus gulden, die wij hun lieden geassig-
neert ende geconstitueert hebben om de redenen boven verclaert
totten tijt toe dat wij die gelost sullen hebben. Ende midts
overbrengende voor d'erste met desen onsen briefve ofte copije
autenticque van dien quitantie van den voorschreven Convente
daer op dienende, ende voor alsoo veele reijssen alst van noode
wesen sal behoirlijck quitantien alleenlijck. Al 't gene dat
de voorschreven Rentmeester hen lieden ter causen voorschreven
sal betaelt hebben, sal hem gepasseert worden in sijn rekenijn-
ghe bij den gecommitteerden oft te committerende totter auditie
van dijen den welcken wij bevelen dat alsoo te doen sonder
eenige difficulteijt. Des Toirconden hebben wij onsen segel
hier aen doen hanghen, ende dese geteeckent met onser handt.
Ghegeven in onse Stadt van Bergen den 20ste dach van Septem-
bris. Int jaer ons heeren duijsent vijffhondert eenenveertich.

Was onderteeckent

Jacquelijne de Croy >

(Transcriptie van C.P.J. Hoeckx)

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

